

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-655/2023. számú ügyben
a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szellemi tulajdon-kezelési
szabályzatával összefüggésben
(Előzmény ügy: AJB-2438/2022.)

Előadó: dr. Szabó Gergely

Érintett szerv:

- BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-655/2023. számú ügyben
(Előzmény ügy: AJB-2438/2022.)**

Előadó: dr. Szabó Gergely

Az eljárás megindítása

Egy magánszemély fordult Hivatalomhoz, aki *a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szellemi tulajdon-kezelési szabályzatáról szóló 1/2018. (II. 23.) BM OKF utasítással* (a továbbiakban: a 2018. évi Szabályzat)¹ kapcsolatban fejtette ki aggályait.

A panaszos kifogásolta, hogy a 2018. évi Szabályzat nem megfelelően, a törvényi szabályoknál és az általában érvényesülő viszonyoknál is indokolatlanul szigorúbban (a feltalálóra hátrányosabban) szabályozza az alkalmazotti találmányok jogi sorsát, hasznosítását.

A beadványban előadottak alapján felmerült különösen az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében rögzített, a tulajdonhoz való jog sérelmének közvetlen veszélyét okozó helyzet gyanúja, ezzel összefüggésben az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelménye sérelmének közvetlen veszélyét okozó helyzet gyanúja. A 2018. évi Szabályzat tekintetében felmerült a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény egyes rendelkezéseinek sérelme is.

Erre figyelemmel az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 18. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam, amely során megkerestem a szabályzatot megállapító utasítást kibocsátó BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságot (a továbbiakban: BM OKF), valamint a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalát (a továbbiakban: SZTNH).

A vizsgálat lefolytatása során kibocsátásra került *a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szellemi tulajdon-kezelési szabályzatáról szóló 4/2022. (XI. 9.) BM OKF utasítás* (a továbbiakban: 2022. évi Szabályzat), amelynek 8. §-a hatályon kívül helyezte a 2018. évi Szabályzatot. Erre tekintettel a vizsgálat keretében a megkeresett szervektől a 2022. évi Szabályzatra vonatkozóan ismételt tájékoztatást kértem, amelynek eleget tettek.

Az érintett alapvető jogok, alaptörvényi rendelkezések

- A jogállamiság, valamint a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye: *„Magyarország független demokratikus jogállam.”* [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés]
- Az emberi méltósághoz való jog: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”* [Alaptörvény II. cikk];
- A tulajdonhoz való jog: *„Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”* [Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés]

¹ A szellemi tulajdon-kezelési szabályzat mindkét, jelen jelentés által érintett esetben, olyan módon került kihirdetésre, hogy az a vonatkozó utasítás 1. sz. mellékletét képezi, így az 1/2018. BM OKF utasítás 1. sz. mellékletét képezi a 2018. évtől kezdődően hatályos szabályzat, a 4/2022. BM OKF utasítás 1. sz. mellékletét képezi a 2022. évtől kezdődően hatályos szabályzat. Az áttekinthetőség kedvéért alkalmazott rövidítés („2018. évi Szabályzat”, „2022. évi Szabályzat”) egyaránt utal a vonatkozó utasításra, ill. az annak mellékletét képező szabályzatra; a hivatkozott egyes rendelkezések minden esetben az érintett szabályzatok (tehát a mellékletek) releváns pontjaira vonatkoznak.

Az alkalmazott jogszabályok

- a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szabadalmi tv.)
- a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Innovációs tv.)
- a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Jat.)

A) A vizsgálat lefolytatása, az érintettek nyilatkozatai

1. A panaszos az alábbi fő kifogásokat fogalmazta meg a 2018. évi Szabályzat tekintetében.

A 2018. évi Szabályzat – a beadványozó szerint – nem állt összhangban az Innovációs tv. rendelkezéseivel, nevezetesen a szabályzat kibocsátására a törvény nem ad kellő felhatalmazást. Az utasításban foglaltakhoz hasonlóan szigorú szabályozás az összehasonlítható jogállású szerveknél (rendőrség, honvédség) nem érvényesül. A panaszos kiemelten kifogásolta az alkotó és a katasztrófavédelmi szerv közötti bevétel-megosztás szabályozását, különösen annak 50-50%-os arányát. A panaszos hiányolta a találmány után járó anyagi juttatás biztosítását a feltaláló részére. A panaszos kifogásolta azt a rendelkezést is, amely bejelentés elmulasztása esetére a BM OKF-re ruházza át a találmányt (olyan esetekben is, amikor nem tartozik az érintett munkakörébe a találmány létrehozása). Mindezek a rendelkezések, megítélése szerint, érdemben „szinte” – egyes esetekben pedig ténylegesen – „megfosztják” a feltalálót a találmányától.

2. Az ügyben kibocsátott megkeresések kiemelten a következő tárgyköröket érintették:

- az utasítás kibocsátásának *jogalapja*, mennyiben alapozza meg az Innovációs tv. 33. § (1) bekezdése ilyen tárgyú szabályzatnak a BM OKF általi kibocsátását;
- annak megfelelősége, hogy a 2018. évi Szabályzat egyes törvényhelyeket szövegszerűen átemelt, figyelemmel arra, hogy a Jat. értelmében a közjogi szervezetszabályozó eszközben jogszabály rendelkezése nem ismétélhető meg;
- annak tisztázása, hogy szolgálati, vagy alkalmazotti találmány esetén *kit illet a szabadalom*, az átszáll-e a munkáltatóra, illetve kiterjed-e a szabályzat hatálya ezen kategóriákba nem tartozó, a munkavállaló által létrehozott egyéb találmányokra is;
- *alkalmazotti találmányok* esetén a katasztrófavédelmi szerv milyen jogi alapon, milyen levezetés alkalmazásával kötheti ki a szerv a saját részesítését a bevételből, illetve, amennyiben a katasztrófavédelmi szerv úgy dönt, hogy az alkalmazotti találmány saját hasznosításától eltekint (a hasznosítás jogát elengedi), az utasítás alapján akkor is igény tarthat-e a hasznosításból származó bevétel bármely részére;
- annak megfelelősége, hogy a 2018. évi Szabályzat meghatározott esetekben (amennyiben az alkotó a szabályzat tárgyát képező szellemi alkotást nem jelenti be, nem ajánlja fel, vagy a szabályzat rendelkezéseit egyébként megszegi) a szellemi alkotáshoz fűződő valamennyi jognak a hivatásos katasztrófavédelmi szervere történő *szankciós átszállásáról* rendelkezett; indokolt-e a szankciórendszer differenciálása, a feltalálók jogos érdekeit védő rendelkezések beiktatása.

3. Az alapvető jogok biztosához megküldött első tájékoztatásában a *BM OKF főigazgatója* jelezte, hogy már a 2018. évi Szabályzat rendes felülvizsgálata során is megállapítást nyert, hogy az utasítás egyes rendelkezései a kiadása óta eltelt időre, valamint a

megváltozott jogszabályi környezetre, időközben felmerült gyakorlati tapasztalatokra tekintettel elavultak, pontosításra szorulnak.

A főigazgató rögzítette, hogy az előzőekre tekintettel megkezdtek az utasítás átfogó módosítását, amelynek során kiemelt figyelmet terveznek fordítani az alapvető jogok biztosa által indított vizsgálat során felmerült észrevételekre, különösen a különböző törvényi rendelkezésekkel való összhang megteremtésére.

4. A második, már a 2022. évi Szabályzat kibocsátását követően továbbított tájékoztatásában a főigazgató a következőket emelte ki.

4.1. A BM OKF feladat- és hatáskörében működteti a Katasztrófavédelmi Oktatási Központ szervezeti egységeként működő Katasztrófavédelmi Kutatóintézetet, valamint támogatja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar karközi intézeteként működő Katasztrófavédelmi Intézet működtetését, továbbá ellátja a szakmai felügyeletét. Elsősorban ezen két, BM OKF által működtetett és szakmailag felügyelt intézményben folyó kutatómunka tette indokolttá az egyes szabályzatok kiadását. A főigazgató rámutatott továbbá, hogy a BM OKF a 2022. évi Szabályzat közzétételét megelőzően állami tulajdonú gazdasági társaságok tulajdonosi jogkörének gyakorlására kapott miniszteri kijelölést (a 12/2022. (XI. 7.) GFM rendelettel). A BM OKF saját jogi vizsgálata alapján a 2022. évi Szabályzat az érintett két gazdasági társaság tekintetében is megfelelő és alkalmazható rendelkezéseket tartalmaz.

4.2. A 2022. évi Szabályzat kidolgozása során végig figyelemmel voltak a jogszabályi rendelkezések megismétlését tilalmazó jogszabályhelyre.

4.3. A 2022. évi Szabályzatban egyértelműsítésre kerültek az utasítás hatálya alá tartozó találmányok körét meghatározó szabályok. A főigazgató rögzítette, hogy a 2022. évi Szabályzat személyi hatálya alá tartozó személyek által létrehozott találmányok – a Szabadalmi tv. rendelkezéseire figyelemmel – kizárólag szolgálati vagy alkalmazotti találmánynak minősíthetők.

Az újonnan elfogadott rendelkezések már nem tartalmaznak olyan *generális* rendelkezést, miszerint a belső szabályozás hatálya alá tartozó találmányból és szabadalmi oltalomból eredő jogok – a feltaláló személyhez fűződő jogai kivételével – a hivatásos katasztrófavédelmi szervre átszállnak. Az alkalmazotti találmány jogi sorsára vonatkozó külön rendelkezések ugyancsak mellőzésre kerültek, ebben a kérdésben a Szabadalmi tv. 10. § (1) és (2) bekezdésében foglaltak az irányadóak

4.4. Az alkalmazotti találmányok esetében a bevételből való részesedés kérdésköre tekintetében a főigazgató hivatkozott a közfinanszírozású kutatóhelyek szellemi tulajdonkezelési szabályzatainak kidolgozásához kiadott Módszertani Útmutójában² (a továbbiakban: Módszertani Útmutó) foglaltakra.

A főigazgató rögzítette, hogy a Módszertani Útmutó alapján a kutatóhely érdekében a szabályzatban előírható, hogy amennyiben *a kutatóhely a szellemi alkotáshoz kapcsolódó jogairól* az eljárásnak bármely szakaszában *lemond*, úgy a kutatót mindezen jogok ingyenesen megilletik azzal, hogy az esetleges bármely további *hasznosítás nyereségéből* a kutatóhely igényt tarthat a lemondás időpontjáig keletkezett készkiadásainak mértékéig terjedő részre, vagy akár a tényleges *bevétel meghatározott százalékára*. A Módszertani Útmutó nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a kutatóhely – *alkalmazotti jellegű szellemi alkotások esetében is* – ezen hasznosítási jogáról való lemondás ellenértékeként igényt tartson a hasznosításból származó bevétel bizonyos hányadára.

4.5. A belső normakontrollt követően a 2022. évi Szabályzat nem tartalmazza a 2018. évi Szabályzat azon rendelkezését, amely a jogok szankciós átszállásáról rendelkezett.

² Elérhetősége: https://www.sztnh.gov.hu/hu/letolt/szellemi_tulajdon_kezelesi_utmotato.pdf

A válasz szerint – az alapvető jogok biztosának megkeresésében foglaltakra is figyelemmel – a 2022. évi Szabályzat „*A szabályzat megsértésének jogkövetkezményei*” elnevezésű fejezetében felsorolásban rögzíti, hogy mi számít különösen a szabályzat előírásai megsértésének. Ugyanebben a fejezetben elhatárolja továbbá, hogy a hivatásos katasztrófavédelmi szervvel foglalkoztatási jogviszonyban álló alkotó, valamint a hivatásos katasztrófavédelmi szervvel egyéb jogviszonyban álló alkotó által elkövetett szabályszegések esetén mi az alkalmazható szankciók köre.

Továbbá – szintén az ombudsmani megkeresésében foglaltakra figyelemmel – a 2022. évi Szabályzat „*A szabályzat megsértésének jogkövetkezményei*” elnevezésű fejezete kiegészült azzal, hogy amennyiben az alkotó a szabályzat szerinti eljárás során a kutatóhely nevében eljáró bármely szerv vagy személy döntését sérelmesnek tartja, meghatározott határidőn belül a kutatóhely vezetőjétől kérheti annak felülvizsgálatát.

Külön kérdésre, az utasítás értelmezése körében a főigazgató rögzítette, hogy nem minősül a belső szabályzat feltaláló általi megszegésének, ha – alkalmazotti találmány esetén – a feltaláló nem hajlandó megkötni a kutatóhellyel a (2022. évi Szabályzat 70. pontjában szabályozott) felhasználási szerződést. Ilyen szerződés vonatkozásában is érvényesülnie kell a szerződési szabadságnak, mint a szerződési jog Ptk. 6:59. §-ában foglalt alapelvének.

5. A 2018. évi Szabályzat tekintetében az SZTNH elnöke a következőkben rögzítette az álláspontját.

Az SZTNH elnöke kiemelte, hogy nem lehet a szabályzatban vagy hasonló dokumentumban a törvényi szabályozástól eltérő módon rendezni olyan kérdéseket, amelyeket kógens, tehát eltérést nem engedő jogszabályi rendelkezések szabályoznak. Ide tartoznak különösen valamely abszolút jog keletkezésére, tartamára és megszűnésére vonatkozó rendelkezések. Az abszolút jogok közé tartozik valamennyi iparjogvédelmi jog (továbbá, egyebek mellett, a szerzői jog és a dologi jogok). Az eltérést nem engedően szabályozott kérdések közé tartoznak az érintett jogok átszállásával, átruházásával kapcsolatos kérdések. Nem tartoznak ide – főszabály szerint – a használati engedély adására, a díjfizetésre vonatkozó szabályok, jóllehet ezek is tartalmazhatnak kógens rendelkezéseket.

Az SZTNH elnöke rögzítette, hogy a kógens rendelkezések közé tartozik különösen a Szabadalmi tv. 10. § (2) bekezdése és 11. § (5) bekezdése. Ezen rendelkezések alapján *alkalmazotti találmány esetén a munkáltató kizárólag arra jogosult, hogy a találmányt a saját működésében hasznosítsa.* Nagyon fontos azonban, hogy a munkáltató hasznosítási joga nem kizárólagos; a feltaláló más személyeknek is hasznosítási engedélyt adhat, és az ennek fejében járó díj kizárólag a feltalálót illeti meg. Maga a munkáltató hasznosítási engedélyt nem adhat.

Mindezek alapján az SZTNH álláspontja szerint *jogszerűtlennek tekinthető az olyan normatív utasításban foglalt rendelkezés vagy szerződéses kikötés, amely szerint a munkáltató a találmánynak a feltaláló általi hasznosítása utáni bevételből részesedésre válik jogosulttá.*

A szabadalom szankciós átszállása tekintetében, az SZTNH elnöke visszautalt arra, hogy a szellemi tulajdonhoz fűződő jogokra vonatkozó alapvető – a jog keletkezését, tartalmát, létrejöttét szabályozó – rendelkezésektől a felek nem térhetnek el, illetve nem hozhatnak létre új szellemi tulajdon-jogokat. *Ez végső soron a tulajdonhoz való alkotmányos jog sérelmét is eredményezhetné.*

Ebből levezethetően, ugyancsak a fentiekben hivatkozott kógens rendelkezésekre tekintettel, *az SZTNH álláspont szerint megállapítható, hogy a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok kötelező átszállásának eseteit nem lehet normatív utasításban rendezni;* ezeket az eseteket az ágazati törvény határozhatja meg. Ettől függetlenül is rögzíthető azonban, hogy az alkalmazotti találmány átszállásának előírása a szabályzat bármely súlyú megszegésének esetére, illetve a munkáltatótól független hasznosítás teljes nyereségének átadására kötelezés

olyan mértékben hátrányos a feltalálóra nézve, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelményével nem összeegyeztethető.

Az SZTNH tájékoztatás utalt arra, hogy az alkalmazotti és szolgálati találmányokkal kapcsolatos gyakorlati kérdések leginkább az Iparjogvédelmi Szakértői Testület véleményei alapján tekinthetők át; kiemelten utalt a tájékoztatás a szolgálati és alkalmazotti találmányokkal kapcsolatos, díjazással összefüggő ISZT-6/2012. sz. véleményre³.

6. A 2022. évi Szabályzat tekintetében az SZTNH elnöke az alábbiak szerint egészítette ki korábbi tájékoztatását.

Az SZTNH elnöke rámutatott arra, hogy a 2022. évi Szabályzat – szemben a 2018. évi Szabályzattal – nem tartalmaz rendelkezést azzal összefüggésben, hogy a *szolgálati találmány* esetében a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekmény előtt a munkáltató köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását. Noha ez a kötelezettség a munkáltatót a Szabadalmi tv. kögens rendelkezése alapján terheli, a gyakorlatban a szabályozatlanság azzal az eredménnyel járhat, hogy a jogalkalmazó – mellőzvéen a szabályzat összevetését a Szabadalmi tv. előírásaival – elmulasztja teljesíteni ezen kötelezettségét. Ilyen esetleges mulasztás az SZTNH értékelése szerint *a tulajdonhoz való alkotmányos jog sérelméhez vezethet*, mivel a feltaláló eleshet a szabadalmi oltalom megszerzésének lehetőségétől. A szabályozás mellőzésével a szabályalkotó nagyobb eséllyel enged teret más személy jogvesztésének, amelynek elkerülése a jóhiszeműség és tisztesség követelményéből is adódik.

Ehhez hasonlóan, hasonló következményekkel fenyegető módon, a 2022. évi Szabályzat nem tartalmaz rendelkezést *alkalmazotti találmányok* esetében a feltalálónak a találmány nyilvánosságra való hozatalához fűződő jogának gyakorlásával, különösen a feltaláló által kibocsátható hozzájárulás munkáltató általi kötelező beszerzésével kapcsolatban sem. Az ezen a téren bekövetkező jogsérelem az SZTNH válasza szerint alapjogi szempontból *az érintettek emberi méltóságához való jogának, illetve az abból fakadó személyiség szabad kibontakoztatásához való jogának sérelmét eredményezheti*.

A fentiek alapján összességében aggályos a 2022. évi Szabályzat hallgatása a feltalálót megillető egyes jogosultságok tárgyában (rögzítendő ugyanakkor, hogy a feltalálót megillető díjazást részletesen szabályozza a 2022. évi Szabályzat).

Az utasítás megszegésének szankciórendszere teljes egészében újraszabályozásra került, erre tekintettel az ezzel kapcsolatos korábbi megállapítások tárgytalanná váltak. Az SZTNH elnöke kitért mindazonáltal a következőkre. A 2022. évi Szabályzat kifejezetten rendelkezik arról, hogy a szabályzat megsértésének minősül – egyebek mellett – *„az újdonságrontás a kutatóhely által már befogadott szellemi alkotások esetében”* [2022. évi Szabályzat 73. pont a) alpontja]. Ezzel kapcsolatban az SZTNH tájékoztatás fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy a kutatók gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy milyen magatartások eredményeznek újdonságrontást, ezen a területen – a szellemitulajdon-menedzsment és a jogviták megelőzése szempontjából egyaránt – kiemelten fontos a dokumentált módon megvalósuló *tudatosságnövelés, képzés, ismeretátadás*.

³ Elérhetősége: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/ISZT_szakvelemenyek_pdf/iszt_6_2012.pdf

B) A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) határozza meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint az Ajbt.-ben e bekezdés alatt felsorolt valamely szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár, feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

A preventív alapjogvédelemre hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján az alapvető jogok biztosáé mandátuma keretei között marad akkor, ha az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, éppen a konkrét alapjogsérelem és ezen alapuló panaszok hatékony megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi, illetve szervezeti szabályozást, feltérképezi és jelzi a szabályozást kibocsátó, illetve előkészítő szervek irányába a normaszöveggel kapcsolatban felmerülő alapjogi, alkotmányossági aggályokat. Abban az esetben, ha a vizsgálat eredményeképp az alapvető jogok biztosáé arra a következtetésre jut, hogy a visszásságot valamely nem megfelelő normatartalom eredményezi, akkor – egyéb intézkedési lehetőségek mellett – az Ajbt. 37. §-a alapján javaslatot tehet jogszabály, illetve *közjogi szervezetszabályozó eszköz* módosítására.

II. Az érintett alapvető jogok tekintetében

1. Az alapvető jogok biztosáé egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

2. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*.

Az Alkotmánybíróság a 22/2018. (XI. 20.) számú AB határozatában erősítette meg a jogbiztonság elvének értelmezésére vonatkozó következetes gyakorlatát a tekintetben, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Az Alkotmánybíróság legújabb gyakorlatában is hangsúlyozza, hogy a jogállamiság részét képezi a jogbiztonság [24/2022. (X. 26.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság már korai gyakorlatában rámutatott, hogy a jogbiztonság megköveteli az egyes normák egyértelműségét, valamint az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is [9/1992. (I. 30.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság a 20/2020. (VIII. 4.) AB határozatban, és ezzel egyezően, a 9/2022. (V. 25.) AB határozatban foglalta össze a fenti kiindulásból levezethető gyakorlatát. Ennek alapján, a testület értelmezésében, „*az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság egyik feltétlen ismérve a jogbiztonság. A jogbiztonság pedig az államtól, és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek és a norma címzettjei számára is értelmezhetők és követhetők legyenek*” [20/2020. (VIII. 4.) AB határozat]. A normavilágosság alkotmányos követelmény is

[3047/2013. (II. 28.) AB határozat]. Mint a 9/2022. (V. 25.) AB határozat is rögzíti: „A jogalanyoknak tényleges lehetőséget kell biztosítani arra, hogy magatartásukat a jog előírásaihoz igazíthassák [25/1992. (IV. 30.) AB határozat]. Ehhez pedig az szükséges, hogy a jogszabály szövege a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon [26/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 135, 142].” Ezzel szemben nem felel meg a normatartalommal szemben fennálló követelményeknek az a szabály, „amely értelmezhetetlen voltánál fogva teremt jogbizonytalanságot, mert hatását tekintve nem kiszámítható és címzettjei számára előre nem látható” [42/1997. (VII. 1.) AB határozat, 31/2021. (XII. 1.) AB határozat]. Az Alkotmánybíróság értelmezésében megállapítható továbbá a jogbiztonság sérelme, ha a szabályban rejlő belső ellentmondás a jogalkalmazás során szükséges értelmezéssel nem kiküszöbölhető [1/1999. (II. 24.) AB határozat].

Mint arra a 38/2012. (XI. 14.) AB határozat rámutat, a fenti, jogbiztonságra vonatkozó követelmény mellett a jogállamiság elvéből levezethető a közhatalommal rendelkező szervek törvény alá rendeltségének követelménye is: „Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott arra, hogy az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében szabályozott jogállamiság elvéből fakadó követelmény az is, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által szabályozott eljárási rendben, az anyagi jog által megállapított keretek között hozzák meg döntéseiket. [56/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991, 454, 456.]”

A közhatalommal rendelkező szervek jog alá rendeltségéből (így Alaptörvény alá rendeltségéből) levezethető módon megállapítható végül, hogy a normavilágosság követelménye megfelelően irányadó – a jogszabályokon túl – a közjogi szervezetszabályozó eszközök tekintetében is.

3. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen; minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.

Az Alkotmánybíróság konstans gyakorlatának megfelelően újabb döntéseiben is határozottan megerősíti az emberi méltósághoz való jogot és annak részjogosultságait: „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését követően az emberi méltósághoz való joghoz kapcsolódó alkotmánybírósági határozatokat megerősítette, [...] Az emberi méltósághoz való jognak számos részeleme, részjogosultsága van [...]” [6/2018. (VI. 27.) AB határozat; ld. továbbá 13/2020. (VI. 22.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság 24/2014. (VII. 22.) AB határozatában fenntartotta azon megközelítést is, hogy – egyéb részjogosultságok mellett – az általános személyiségi jog anyajoga magában foglalja a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogot is. Ugyancsak fenntartotta ezzel összefüggésben a testület azon jogértelmezését is, mi szerint az emberi méltóság csak az élethez való joggal egységben korlátozhatatlan, azonban egyes részjogosultványai, más alapjogokhoz hasonlóan, korlátozhatók.

A szerző személyhez fűződő jogait a magyar szerzői jogi dogmatika az emberi méltóság anyajogából származtatja, így a szerzői jogi törvény indokolása is hivatkozik arra, hogy a szerző személyhez fűződő jogainak védelme az általános személyiségi jognak is részét képezi, az emberi méltóság védelmének sajátos vonzataként jelenik meg.⁴

Az iparjogvédelmi jogosultságok – a szerzői joghoz hasonlóan – vagyoni és személyhez fűződő jogokat biztosítanak a vonatkozó jogszabályokban meghatározott jogosultak részére. A személyhez fűződő jogok tekintetében ezen a területen is megfelelően alkalmazható a levezetés, amely azokat az általános személyiségi jogból, az emberi méltóság védelméből tartja levezethetőnek. Ezzel szemben a vagyoni jogosultságok az alább tárgyalandó, tulajdonhoz fűződő joggal mutatnak összefüggést.

⁴ Vö.: Gyenge Anikó: Alkotmányossági kérdések a szerzői jogban; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 108. évf. 5. sz., 2003. október; <https://www.sztmh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200310/01-gyenge.html>

4. Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerint *mindenkinek joga van a tulajdonhoz, ugyanakkor a tulajdon társadalmi felelősséggel jár.*

Konzekvensen kiterjesztő értelmezéssel él az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz fűződő jog védelmét kimondó alaptörvényi rendelkezéssel kapcsolatban. Az alkotmányos értelemben vett tulajdonvédelem tárgya nem csupán a dolog felett fennálló tulajdon, hanem egyes egyéb vagyoni jogosultságok, igények is.

A jelen beadvány szempontjából jelentőséggel bír, hogy ezen kiterjesztett tulajdonvédelemnek tárgya lehet egyrészt tartós (de polgári jogi értelemben tulajdonjognak nem minősülő) vagyoni értékű jog is.

Az Alkotmánybíróság ma is irányadó korai gyakorlatában rögzítette, hogy az alkotmányos tulajdonvédelmi klauzula *„nemcsak a tulajdonjog, hanem az azzal összefüggő minden vagyoni jog biztosítására vonatkozik [...] a tulajdonvédelem körében az egyéb vagyoni jogok védelmét is biztosítja.”* [17/1992. (III. 30.) AB határozat]

Ezen elvi megközelítésből kiindulva az Alkotmánybíróság értelmezése az iparjogvédelmi jogokat is bevonta az alkotmányos tulajdonvédelem hatálya alá [a szabadalmi jogokra vonatkozóan ld. különösen 1338/B/1992. AB határozat].

A testület az Alaptörvény alapján eljárva is azon általános megközelítés alapulvételével jár el, miszerint az iparjogvédelmi jogok körében a vagyoni jogok a tulajdonhoz való jog által védett jogtárgyaknak minősülnek. Ugyanakkor az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy a védelmi funkció és szerep csak és kizárólag a már megszerzett tulajdonjog védelmére terjed ki, függő helyzetben lévő, még el nem bírált bejelentésre, kérelemre, igényre azonban nem. Amennyiben az iparjogvédelmi (adott esetben védjegylajstromozási) kérelem az igény állapotában maradt, akkor nem sérülhetett az érintett tulajdonhoz való joga, mert azt meg sem szerezte [3115/2013. (VI. 4.) AB határozat].

A tulajdon egyes részjogosítványainak sérelme vezethet alapjog-sérelemhez: *„[...] az Alaptörvény tulajdonhoz való alapjogként a jogszabályok által meghatározott tartalommal elismert, konkrét időpontban fennálló konkrét jogosítványokat védi: a törvényhozás a tulajdonhoz való alapvető jog alapján általában köteles tiszteletben tartani azokat a jogosultságokat, amelyek az alkotmányos értelemben vett tulajdonhoz való alapvető jog összetevői.”* [3195/2016. (X. 11.) AB határozat; 25/2015. (VII. 21.) AB határozat]

A tulajdonhoz fűződő jog közérdekből, azzal arányos módon korlátozható (összefüggésben a tulajdonhoz kapcsolódó társadalmi felelősséggel is). Ezzel kapcsolatban a 3232/2016. (XI. 18.) AB határozatban az Alkotmánybíróság a következők szerint ismételte meg sokszor hangoztatott álláspontját: *„Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése alapján mindenkinek joga van a tulajdonhoz és a tulajdon egyben társadalmi felelősséggel is jár. [...] A tulajdonjog valamely elemének korlátozása azonban csak akkor jár magának a tulajdonjognak mint alaptörvényi jognak a korlátozásával és ezáltal csak akkor alaptörvényellenes, ha az nem elkerülhetetlen, kényszerítő ok nélkül történik, továbbá ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan.”*

III. Az ügy érdemében

A bejelentésből, valamint a megkeresésre kapott válaszból vizsgálatom során az alábbi megállapításokat tettem.

1. A jogszabályi háttér

A jogszabályi háttér tekintetében kiemelendők a következő rendelkezések.

Szabadalmi tv. 7. § (1) Feltaláló az, aki a találmányt megalkotta. [...]

(7) A szabadalmi bejelentés közzététele előtt a találmányt csak a feltaláló, illetve jogutódja hozzájárulásával szabad nyilvánosságra hozni.

Szabadalmi tv. 8. § (1) A szabadalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg.

Szabadalmi tv. 9. § (1) Szolgálati találmány annak a találmánya, akinek munkaviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki.

(2) Alkalmazotti találmány annak a találmánya, aki, anélkül, hogy ez munkaviszonyból eredő kötelessége lenne, olyan találmányt dolgoz ki, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik.

Szabadalmi tv. 10. § (1) A szolgálati találmányra a szabadalom a feltaláló jogutódjaként a munkáltatót illeti meg.

(2) Az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a találmány hasznosítására. A munkáltató hasznosítási joga nem kizárólagos; a munkáltató hasznosítási engedélyt nem adhat. A hasznosítási jog a munkáltató megszűnése vagy szervezeti egységének kiválása esetén a jogutódra száll át; egyébként másra nem szállhat, illetve nem ruházható át.

Szabadalmi tv. 11. § (1) A feltaláló köteles a szolgálati és az alkalmazotti találmányt, megalkotását követően, haladéktalanul ismertetni a munkáltatóval.

(2) A munkáltató az ismertetés átvételétől számított kilencven napon belül köteles nyilatkozni arról, hogy a szolgálati találmányra igényt tart-e, illetve az alkalmazotti találmányt hasznosítani kívánja-e.

(3) A munkáltató az alkalmazotti találmányt csak a feltalálónak a találmány nyilvánosságra hozatalához való jogával [7. § (7) bek.] összhangban hasznosíthatja.

(4) A szolgálati találmánnyal a feltaláló rendelkezhet, ha a munkáltató ehhez hozzájárul, vagy ha a munkáltató a (2) bekezdés szerinti nyilatkozat megtételét elmulasztja.

(5) Az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót a munkáltató hasznosítási jogának terhe nélkül illeti meg, ha a munkáltató ehhez hozzájárul, vagy ha a munkáltató a (2) bekezdés szerinti nyilatkozat megtételét elmulasztja.

Szabadalmi tv. 12. § (1) A munkáltató a szolgálati találmány ismertetésének átvételét követő ésszerű időn belül köteles szabadalmi bejelentést tenni; köteles továbbá az általában elvárható gondossággal eljárni a szabadalom megszerzése érdekében.

(2) A munkáltató eltekinthet a szabadalmi bejelentés megtételétől, vagy a bejelentést visszavonhatja, ha a találmányt – annak elismerése mellett, hogy az az ismertetés átvételének időpontjában egyébként szabadalmazható lenne – titokban tartja, és üzleti titkot képező megoldásként hasznosítja. A munkáltató e döntéséről köteles tájékoztatni a feltalálót.

(3) Vita esetén a munkáltatót terheli annak bizonyítása, hogy a megoldás az ismertetés átvételének időpontjában nem volt szabadalmazható.

(4) A (2) bekezdésben szabályozott eset kivételével, szolgálati találmány esetén a munkáltató a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekmény – ideértve az ideiglenes szabadalmi oltalomról való lemondást is – vagy szándékos mulasztás előtt köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását, az alkalmazotti találmány tekintetében érvényesülő hasznosítási jog kikötésével vagy anélkül. Ha az ideiglenes oltalomról a munkáltató lemond, e lemondás a feltaláló hozzájárulása nélkül is hatályos.

(5) A (4) bekezdésben foglalt rendelkezéseket nem kell alkalmazni, ha a feltaláló – e törvény rendelkezéseire figyelemmel – már méltányos összegű díjazásban részesült.

Szabadalmi tv. 16. § (1) A találmány szolgálati vagy alkalmazotti jellegével, a titokban tartott találmány szabadalmazhatóságával, valamint a szolgálati vagy az alkalmazotti találmány feltalálóját megillető díjazással kapcsolatos viták bírósági útra tartoznak.

Szabadalmi tv. 19. § (1) A szabadalmi oltalom alapján a szabadalom jogosultjának – a szabadalmasnak – kizárólagos joga van a találmány hasznosítására.

Innovációs tv. 33. § (1) A költségvetési kutatóhelynek és közalapítványnak, a felsőoktatási intézménynek, valamint az állami és önkormányzati tulajdonban álló, kutatóhelynek minősülő közhasznú jogállású nonprofit gazdasági társaságnak szellemi tulajdon-kezelési szabályzattal kell rendelkeznie.

Jat. 23. § (4) Normatív utasításban szabályozhatja [...]

c) az (1) bekezdés b) pontja szerinti központi államigazgatási szerv kivételével a központi államigazgatási szerv vezetője, [...] a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó szervek szervezetét és működését, valamint tevékenységét.

Jat. 24. § (1) A közjogi szervezetszabályozó eszköz jogszabállyal nem lehet ellentétes. A közjogi szervezetszabályozó eszközben jogszabály rendelkezése nem ismételtető meg.

2. Megállapítások a 2022. évi Szabályzat vonatkozásában

A jelen esetben az ombudsmani vizsgálat tárgya az eljárás során módosult, a 2018. évi Szabályzatot a 2022. évi Szabályzat váltotta fel.

Tekintettel a preventív alapjogvédelem alapelvére, a jelentés a hatályos, tehát a 2022. évi Szabályzat tekintetében tartalmaz megállapításokat, a beadvány alapján felmerült kérdéskörökben. [A 2018. évi Szabályzat alkalmazásával kapcsolatos kérdések megítélése – amennyiben azok szolgálati vagy alkalmazotti találmányokat érintő esetleges egyedi ügyekben felmerülnek – bírói útra tartozik, ld. Szabadalmi tv. 16. § (1) bekezdés.]

2.1. Az ombudsmani eljárásban általános jelleggel nem volt megállapítható az érintettek alapvető jogaival összefüggésbe hozható visszásság abban a kérdésben, hogy szabályzatban rendezheti-e a BM OKF a Főigazgatósággal, illetve az irányítása alatt álló szervekkel munkaviszonyban álló személyek alkalmazotti, illetve szolgálati találmányainak jogi sorsával, kezelésével kapcsolatos egyes kérdéseket.

A Jat. 23. § (4) bekezdés c) pontja felhatalmazást biztosít a központi államigazgatási szerv vezetője részére, melynek alapján a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó

szervek tevékenységével, működésével kapcsolatos kérdésekben normatív utasítás kibocsátható.

Alapjogi szempontból, megítélésem szerint, valójában nem bír jelentőséggel a panaszos azon felvetése, hogy a BM OKF az Innovációs tv. 33. § hatálya alá tartozik-e vagy sem, mivel a szellemi tulajdon-kezelési szabályzat készítésének *kötelező* esetét előíró rendelkezés *nem jelent egyben kizáró szabályt* a rendelkezés alá esetlegesen nem tartozó szervek részére sem, hogy hasonló tárgykörben szabályzatot alkossanak. Rögzítendő mindazonáltal, hogy a BM OKF főigazgatójának válasza megjelöli azon, irányítása alatt álló szervezetet, amelyek a hivatkozott rendelkezés hatálya alá tartoznak.⁵

Egyedi esetekben a bírói jogalkalmazás során eldöntendő kérdés, hogy meghatározott jogviszonyban milyen módon, milyen keretek között lesznek alkalmazandóak az adott utasításnak a *magánjogi kérdéseket* szabályozó rendelkezései. Magánjogi kérdéseknek minősülnek különösen a feltaláló és jogutódja, vagy feltaláló és a találmány hasznosítására jogosult közötti kérdéseket szabályozó rendelkezések; nem tartoznak ebbe a körbe különösen a szervezeten belüli felelősség és hatáskör telepítésére vonatkozó előírások. Ezzel kapcsolatban, a teljesség kedvéért, rögzíthető az is, hogy a magánjogi szabályok alapján – minden külön felhatalmazás nélkül is – kibocsátható egyoldalú, szerződéses problémákat szabályozó rendelkezés, nevezetesen a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:77. § (1) szerinti általános szerződési feltétel.

Annak tekintetében, hogy a 2022. évi Szabályzat potenciálisan tekinthető-e általános szerződési feltételnek, a jelen eljárás során megkeresett szervek eltérően nyilatkoztak. A BM OKF főigazgatójának álláspontja szerint a hivatásos katasztrófavédelmi szerv szigorú hierarchikus szervezeti felépítéséből kifolyólag egy normatív utasításban foglaltak nem tekinthetőek a Ptk. 6:77. § (1) bekezdésében foglalt általános szerződési feltételnek. Az SZTNH álláspontja szerint ugyanakkor ilyen okirat általános szerződési feltételnek történő minősítése felmerül, mivel a vonatkozó törvényi fogalomnak⁶ tartalma szerint az okirat megfeleltethető. Konkrét magánjogi jogvita kapcsán ezen kérdés megítélésében, és a kapcsolódó kérdésekben (pl. valamely adott feltétel szerződéses tartalomává válása, értelmezése, illetve érvényessége⁷) a bíróság dönt.⁸

2.2. A 2022. évi Szabályzat tekintetében, az ombudsmani vizsgálat által érintett kérdéskörökben, nem volt megállapítható a jobbiztonság részeként értékelendő normavilágosság követelményével összefüggésbe hozható visszásság.

A vizsgálat során igazolást nyert, hogy ezen tekintetben a szabályozó szerv nagy mértékben támaszkodott a 2018. évi Szabályzat kapcsán levonható tapasztalatokra, tanulságokra.

A szabályalkotó került az olyan, korábban problematikusnak tekinthető megoldásokat, mint azonos kérdéskör vonatkozásában eltérő, értelmezési nehézségeket generáló, potenciálisan ellentmondásokat hordozó rendelkezések beiktatása.⁹

⁵ Vö. jelen jelentés „A” részének 4. pontjában.

⁶ Ptk. 6:77. § (1) Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

⁷ Vö. különösen Ptk. 6:77.-6:81. §; 6:86. § (2) bekezdés; 6:102. §

⁸ Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés: „A bíróság dönt [...] magánjogi jogvitában [...]”

⁹ Vö. pl. 2018. évi Szabályzat 16. pont: „Az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót illeti meg, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv mint munkáltató azonban jogosult a találmány hasznosítására. A munkáltató hasznosítási joga nem kizárólagos, a munkáltató hasznosítási engedélyt nem adhat. A hasznosítási jog a munkáltató megszűnése vagy szervezeti egységének kiválása esetén a jogutódra száll át, egyébként másra nem szállhat, illetve nem ruházható át.”; 69. pont „A szabályzat hatálya alá tartozó találmányból és szabadalmi oltalomból eredő jogok - a feltaláló személyhez fűződő jogai kivételével - a hivatásos katasztrófavédelmi szervre átszállnak.”

A vizsgált területen a 2022. évi Szabályzatban nem került beiktatásra törvény által eltérést nem engedő módon definiált fogalom.¹⁰ Rögzítendő itt különösen, hogy törvény által már definiált fogalom normatív utasításban történő meghatározása vagy a jogszabálytól való meg nem engedett eltérést, vagy a jogszabályi tartalom meg nem engedett megismétlését valósítja meg, ld. Jat. 24. § (1) bekezdése.

Az utasítás értelmezhetőségével kapcsolatos kedvező változásként az újraszabályozás során, az alapvető jogok biztos megkeresésével is összhangban, pontosításra kerültek egyes, az adott normatív utasításon belüli kereszt-utalások is.¹¹

Természetesen, mint minden jogi norma, a 2022. évi Szabályzat is értelmezésre szorul majd annak alkalmazása során, ez azonban önmagában véve – mint azt a jogállamiságból levezetett jogbiztonság követelményével kapcsolatban elmondottak során a fentiekben már részleteztem – nem képez alkotmányossági problémát.

A fentiekkel kapcsolatban, a teljes egyértelműség kedvéért, fontos hangsúlyozni még, hogy az alapvető jogok biztosának vizsgálata nem képezte és nem képezhetette a normatív utasítás teljes körű felülvizsgálatát. A jelen ügyben *az ombudsmani vizsgálat a mindenkori szabályzatnak a találmányokkal, azon belül is elsősorban az alkalmazotti találmányokkal kapcsolatos rendelkezéseire, azok alapjogi vetülettel rendelkező esetleges problémáira terjedt ki.*

2.3. A szolgálati találmány és az alkalmazotti találmány kifejezés egyaránt meghatározott munkáltató által foglalkoztatott személyek találmányait jelöli. A különbséget az jelenti, hogy az adott tárgykörbe, illetve a munkáltató tevékenységi körébe tartozó megoldások, találmányok kidolgozása a feltaláló munkaviszonyból fakadó kötelességének minősül-e (szolgálati találmány), avagy sem (alkalmazotti találmány). [Szabadalmi tv. 9. § (1)-(2) bekezdés]

A *szolgálati találmányra* a szabadalom a feltaláló jogutódjaként a munkáltatót illeti meg. Ezzel szemben az *alkalmazotti találmányra* a szabadalom a feltalálót illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a találmány (saját tevékenységi körén belül történő, nem kizárólagos) hasznosítására. [Szabadalmi tv. 10. § (1)-(2) bekezdés]

A fenti törvényhelyek azok a főbb rendelkezések, amelyek általánosan, egyben eltérést nem engedő (*kógens*) jelleggel meghatározzák valamely meghatározott munkáltató által foglalkoztatott személyek találmányait

A 2022. évi Szabályzat tekintetében megállapítható, hogy a vonatkozó főbb szabályok a törvényi rendelkezések megismétlése nélkül, ám azokkal összhangban értelmezhető módon szabályozzák a szolgálati, illetve alkalmazotti találmányok jogi sorsának alapvető kérdéseit.

Rögzíthető e körben különösen, hogy a 2022. évi Szabályzat generálklauzulája kifejezetten csak jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában rendeli el azt, hogy a kutatómunka eredményeként létrejövő szellemi alkotásokhoz fűződő valamennyi jog a kutatóhelyet illeti meg.¹²

Kiemelendő, hogy miközben szolgálati találmányok esetén a 2022. évi Szabályzatnak az iparjogvédelmi *oltalom munkáltató általi megszerzésére* vonatkozó általános rendelkezései¹³

¹⁰ Vö. pl. a szolgálati és alkalmazotti találmányok meghatározása tárgyában Szabadalmi tv. 9. §; 2018. évi Szabályzat 2. pont e)-f) alpontjai.

¹¹ Vö. 2018. évi Szabályzat 86. pont; 2022. évi Szabályzat 70. pont.

¹² 2022. évi Szabályzat 3. pont: A kutatóhelynél folyó kutatómunka eredményeként létrejövő szellemi alkotásokhoz fűződő valamennyi jog – jogszabály vagy szerződés ettől kifejezetten eltérő rendelkezésének hiányában – a kutatóhelyet illeti meg.

¹³ Egyebek mellett ld. 2022. évi Szabályzat 43. pont: „Amennyiben a kutatóhely a jogok megszerzése mellett dönt, 30 napon belül köteles szabadalmi bejelentést tenni, köteles továbbá az általában elvárható gondossággal eljárni a szabadalom megszerzése érdekében. A szabadalmi bejelentés megtétele a BM OKF tekintetében a Hivatal, a

alkalmazhatóak, addig az *alkalmazotti találmányokra* vonatkozó *specifikus* rendelkezés kifejezetten a munkáltatót megillető *hasznosítási joggal* kapcsolatban tartalmaz előírást¹⁴.

Rögzítendő ezen a ponton, hogy az *utasításnak – illetve az annak mellékletét képező szabályzatnak – a törvényi rendelkezésekkel összhangban történő értelmezése egyben a munkáltató kötelezettsége is*. Mint arra az SZTNH tájékoztatása is utalt, alkalmazotti találmányokkal kapcsolatos díjazási kérdésekben példának okáért figyelemmel kell lenni arra, hogy az alkalmazotti találmány hasznosítására más személynek a munkáltató engedélyt nem adhat és saját hasznosítási jogát nem ruházhatja át [Szabadalmi tv. 10. § (2) bekezdés]; maga a munkáltató licenrdíjra tehát a törvényi rendelkezések alkalmazásával saját jogán nem lesz jogosult. Ehhez hasonlóan, az alkalmazotti találmány hasznosítására való jog ellenében járó, az alkalmazott *részére* a munkáltató *által* fizetendő díjak tekintetében alkalmazandó a Szabadalmi tv. vonatkozó rendelkezése [Szabadalmi tv. 14. §].

Különösen fontos előrelépést jelent ezen a téren a szabályzat megsértéséből eredő jogkövetkezmények újraszabályozása a 2022. évi Szabályzatban. A korábbi szabályzat aggályos – a szankciók aránytalanságát, alkalmazotti találmányok esetén pedig potenciálisan alapjogot sértő tulajdon-elvonás lehetőségét tartalmazó – rendelkezéseket fogalmazott meg ebben a körben.¹⁵ Ezzel szemben a 2022. évi Szabályzat által előírt fő magánjogi jogkövetkezmény a felróhatóan okozott kár megtérítésére vonatkozó kötelezettség előírása¹⁶, amely messzemenően összhangban áll nem csupán a vonatkozó közjogi, de magánjogi alapelvekkel is (elvárható magatartás elve, jogellenes károkozás tilalma, ill. teljes kártérítés elve).

3. Aggályos kérdések a szabályzatban: a hasznosítási jogról való lemondás ellenértéke

A 2022. évi Szabályzat a 2018. évi Szabályzathoz hasonlóan szabályozza az alkalmazotti találmány munkáltatót megillető hasznosítási jogáról való lemondással kapcsolatos kérdéseket. Ennek a problémának a részletes elemzése indokolt.

3.1. Kiindulásként rögzíthető, hogy alkalmazotti találmányok esetében, mint azt a többször hivatkozott Szabadalmi tv. 10. § (2) bekezdése kimondja, a munkáltató jogosult a találmány hasznosítására. A találmányt a feltaláló köteles a munkáltatóval ismertetni; a munkáltató ezt követően nyilatkozhat úgy is, hogy a hasznosítás jogáról lemond [Szabadalmi tv. 11. § (1)-(2) bekezdés].

területi és területi jogállású szervek vonatkozásában a jogtanácsos feladata. A bejelentéshez szükséges anyagok kidolgozásába az alkotót be kell vonni.”

¹⁴ 2022. évi Szabályzat 44. pont: „Az alkalmazotti találmány tekintetében a kutatóhely írásban nyilatkozik a hasznosítási jog kikötéséről vagy elengedéséről.”

¹⁵ 2018. évi Szabályzat 89. pont: „Amennyiben a szabályzat hatálya alá tartozó alkotó a szabályzat tárgyát képező bármely szellemi alkotást a szabályzatban meghatározott módon nem jelenti be, illetve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv javára nem ajánlja fel, vagy a szabályzat rendelkezéseit egyébként megszegi, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv a munkajogi következmények alkalmazásán túlmenően a szellemi alkotáshoz fűződő valamennyi joga a bejelentés elmulasztásának észlelésekor haladéktalanul a hivatásos katasztrófavédelmi szervere száll át. Az alkotó a szellemi alkotás bármilyen módon történt korábbi hasznosításából a mulasztás észleléséig származó nettó (adózott) nyereségének 100%-át a hivatásos katasztrófavédelmi szerv részére köteles megfizetni.”

¹⁶ 2022. évi Szabályzat 74. pont: „Amennyiben a kutatóhelyi foglalkoztatási jogviszonyban álló alkotó jelen szabályzatban meghatározott felajánlási és együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget, a 72. pontban meghatározott jogkövetkezmények mellett vele szemben munkáltatói intézkedés kezdeményezhető, azzal, hogy a foglalkoztatotti jogviszonyból származó kötelezettségének megszegésével okozott kárt köteles megtéríteni, ha nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.”

A 2022. évi Szabályzat 44. pontjának második mondata a lemondás esetére nézve a következő szabályt állapítja meg: „A kutatóhely igényt tarthat a lemondás időpontjáig keletkezett készkiadásainak mértékéig terjedő részre, illetve az árbevétel 30 százalékára.”¹⁷

Ez mindenképpen olyan rendelkezés, amelynek kapcsán a tulajdonhoz való jog érintettsége fennáll. A tulajdonhoz való jog bemutatása keretében már kifejtésre került, hogy a szellemi alkotások létrehozóit, így – szabadalmak esetében – a feltalálót megillető vagyoni jogokat *alkotmányos értelemben* a tulajdonvédelem tárgyainak kell tekinteni.

A teljesség kedvéért rögzítendő, hogy polgári jogi értelemben nem tulajdonról van ez esetben szó. A tulajdon tárgya polgári jogi értelemben kizárólag dolog, tehát birtokba vehető testi tárgy, illetve némely meghatározott, a dolgokkal azzal egy tekintet alá eső vagyonelem lehet,¹⁸ jogosultság azonban nem. A „szellemi tulajdon” kifejezés használata ezért egyes szövegösszefüggésekben némiképp félrevezető is lehet.

3.2. A szellemi alkotás, így különösen a szabadalom tekintetében az alkotót megillető vagyoni jogosultság mindazonáltal szerkezetében hasonló a polgári jogi értelemben vett tulajdonhoz: mindkét esetben abszolút jogviszonyról van szó, amelyben a jogosultat több részjogosítvány is megilleti, amelyek együttesen határozzák meg a jogviszony tartalmát. Tulajdonjog esetében – elsősorban – a „tulajdonjogi triász” (ill. „tulajdonosi triász”) elnevezéssel is összefoglalt részjogosítványok képezik a jog pozitív tartalmát, amelyek: a birtokláshoz való jog, a használat és hasznok szedésének joga, valamint a rendelkezési jog.

A tulajdonosi részjogosítványok részben megfeleltethetők a feltalálót megillető vagyoni jogoknak is.¹⁹ A feltalálót megilleti egy, valamelyest korlátozott, *rendelkezési jog*. „A találmányból és a szabadalmi oltalomból eredő jogok – a feltaláló személyhez fűződő jogai kivételével – átszállhatnak, átruházhatók és megterhelhetők.” [Szabadalmi tv. 25. § (1) bekezdés]

Emellett nagy jelentőséggel bír a *hasznosítás joga*, amely az alábbiak szerint érvényesül.

A szabadalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg [Szabadalmi tv. 8. § (1) bekezdés] – e körben jelentőséggel bír, hogy, mint már rögzítésre került, *alkalmazotti* találmány esetében a munkáltató *nem* minősül a feltaláló jogutódjának. A szabadalmi oltalom megszerzését követően pedig a szabadalom jogosultjának (vagyis a szabadalmasnak) kizárólagos joga van a találmány *hasznosítására* [Szabadalmi tv. 19. § (1) bekezdés].

A találmány hasznosítása történhet oly módon, hogy a szabadalmas maga előállítja, használja, illetve forgalomba hozza a találmányt. Természetes személy feltalálók esetében ugyanakkor jellemzőnek tekinthető, hogy a feltaláló hasznosítási szerződés (szabadalmi licencszerződés) alapján a találmány hasznosítására más személynek ad engedélyt ad, a hasznosító pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

3.3. A polgári jogi értelemben vett tulajdon részjogosítványai tekintetében régóta kialakult alkotmánybírósági gyakorlatnak tekinthető, hogy azok sérelme *megvalósíthatja* az alkotmányos értelemben vett tulajdonhoz való jog sérelmét.

Nem csupán a tulajdonosi pozíció teljes elvesztése valósíthat meg alapjogsérelmet. „A tulajdon ’elvonása’ alkotmányjogi értelemben nem feltétlenül a polgári jogi tulajdonjog elvesztése.” [64/1993. (XII. 22.) AB határozat] A tulajdonjog valamely tartalmi elemének a kényszerítő ok nélkül történő, aránytalan korlátozása járhat magának a tulajdonjognak, mint alkotmányos jognak a korlátozásával [2299/B/1991. AB határozat; az újabb gyakorlatban vö. pl. 3009/2012. (VI. 21.) AB határozat].

¹⁷ Ezzel érdemben azonos rendelkezést tartalmazott a 2018. évi Szabályzat 57. pontja.

¹⁸ Ptk. 5:14. §

¹⁹ Értelemszerűen, valamely találmány vagy szabadalom – mint nem testi létezők – „birtokáról”, „birtoklásáról” nem beszélhetünk.

Az Alkotmánybíróság fontos és sokszor hangsúlyozott megállapítása szerint ugyanakkor: „Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni.” [64/1993. (XII. 22.) AB határozat; az újabb gyakorlatban vö. pl. 20/2014. (VII. 3.) AB határozat]

Jelen esetben a fenti alapvető megközelítésből a következő megállapítások adódnak.

Alkalmazotti találmány esetén maga a törvény rendelkezik a feltalálót megillető vagyoni jogok korlátozásáról, oly módon, hogy a munkáltató részére a találmányon nem kizárólagos és nem átruházható hasznosítási jogot alapít. A feltaláló hasznosítási joga tehát a találmányok ezen köre esetében a szabadalmi oltalom megszerzése esetén sem lesz „teljes mértékben kizárólagos”. Ez maga a feltalálót a szellemi alkotása tekintetében megillető „alkotmányos értelemben vett tulajdonhoz fűződő jogának” egyfajta magánjogi korlátja, az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót a munkáltató hasznosítási jogának *terhével*²⁰ illeti meg. Rögzítendő, hogy ezen (nem mellesleg: régóta érvényesülő és nemzetközileg is bevettnek tekinthető)²¹ törvényi korlát alkotmányossága tekintetében nem merült fel kifogás.

A 2022. évi Szabályzat 44. pontja (második mondatának) rendelkezése azonban túlmegy ezen. A hasznosítási jogról való lemondás estében (a lemondás ellenértékeként) a kutatóhely oldalán *egy másik fajta korlátozás alkalmazását teszi lehetővé, nevezetesen az árbevétel 30 százalékának igénylésére jogosítja fel a kutatóhelyet.*

Az alkotmányos elemzés szempontjából – félretéve most a gyakorlati alkalmazás tekintetében felmerülő kérdéseket (pl. „az árbevétel” megállapítása) –, rögzíthető, hogy ez a rendelkezés maga is korlátozza a szabadalmas egyébkénti kizárólagos hasznosítási jogát. A rendelkezés *egyfajta speciális használati jog (állagjog)*²² *alapításának tekinthető*, amelynek célja, hogy a kutatóhely a találmányból, illetve a szabadalomból előálló „gyümölcsöt”, a bevételt (részben) megszerezze, mégpedig a szabályozás szerinti terjedelemben, mintha (részben) ő lenne a tulajdonos.

Hangsúlyozandó, hogy ilyen „részesedési jogosultság” alapítása *az adott esetben* gyakorlati szempontból közel egyenértékűnek tekinthető azzal, mintha kifejezetten szabadalmi részesedést biztosítana a szabályzat a kutatóhelynek, mivel természetes személy alkalmazott feltalálók esetében elhanyagolhatónak tekinthető bármely találmány saját hasznosítása; ehelyett a vagyoni értéket praktikusán az értékesítés, licencbe adás lehetősége testesíti meg.

Mivel a közjogi szervezetszabályozó eszköz ily módon a törvényihez képest eltérő tulajdoni korlát alkalmazását teszi lehetővé, ennek a korlátozásnak az alkotmányos megfelelése, így különösen arányossága, külön vizsgálható és vizsgálendő.

3.4. A szabály megfelelésével kapcsolatban a *BM OKF arra hivatkozott*, hogy az SZTNH által kibocsátott Módszertani Útmutató értelmében *elfogadhatónak tekinthető*, hogy a munkáltató a hasznosítási jogáról való *lemondás ellenértékeként igényt tartson a hasznosításból származó bevétel bizonyos hányadára.*²³

A jelen eljárás keretében kibocsátott *SZTNH álláspont* ugyanakkor *súlyosan aggályosnak tekintette* az olyan normatív utasításban foglalt rendelkezést, amely szerint a munkáltató a találmánynak a feltaláló általi hasznosítása utáni bevételből részesedésre válik jogosulttá.²⁴

²⁰ Vö. *a contrario* a Szabadalmi tv. 11. § (5) bekezdésének megfogalmazását.

²¹ Jelentés a szolgálati és az alkalmazotti találmányokra vonatkozó szabályozás felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport tevékenységéről és következtetéseiről; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 105. évf. 6. sz., 2000. december; <https://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200012/ficsor-2.htm>

²² „Állagjognak” tekinthető olyan magánjogi jogosultság, amely a tulajdonostól eltérő személy javára („idegen dolgon”) a vagyontárgy használatára, hasznosítására, az abból történő haszonvételre alapít jogot, mint pl. haszonélvezeti jog, a Ptk. 5:159. § szerinti használat, a szolgalmak, és így tovább.

²³ A BM OKF nyilatkozatát e körben részletesen ld. jelen jelentés „A” rész 4.4. alpontjában.

²⁴ Az SZTNH nyilatkozatát e körben részletesen ld. jelen jelentés „A” rész 5. pontjában.

Az ellentmondás feloldása érdekében indokolt a Módszertani Útmutató kapcsolódó megállapításainak mélyebb elemzése. A Módszertani Útmutató vonatkozó részében²⁵ valóban kimondása kerül a következő tétel: „*A kutatóhely érdekében a szabályzatban előírható, hogy amennyiben a kutatóhely a szellemi alkotáshoz kapcsolódó jogairól az eljárásnak bármely szakaszában lemond, úgy a kutatót mindezen jogok ingyenesen megilletik azzal, hogy az esetleges bármely további hasznosítás nyereségéből az intézmény igényt tarthat a lemondás időpontjáig keletkezett készkiadásainak mértékéig terjedő részre, vagy akár a tényleges bevétel meghatározott százalékára.*”

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezt a tételt a Módszertani Útmutató *elsődlegesen* a kutatóhelynek a *szolgálati találmányokkal* kapcsolatos jogairól történő lemondása esetére mondja ki. Figyelembe kell venni mindazonáltal, hogy ilyen esetben a kutatóhely „kvázi tulajdoni igényről”, a találmánnyal kapcsolatos minden vagyoni jogról, a szabadalmasként megszerzhető oltalom megszerzéséről mond le, amely őt, mint a feltaláló jogutódját, teljes körűen megilletné. Amennyiben a munkáltató kutatóhely ilyen nyilatkozatot tesz, akkor – gyakorlatilag – a feltaláló szubszidiárius szabadalmi igénye éled fel a Szabadalmi tv. 11. § (4) bekezdéséből, továbbá 12. § (4) bekezdéséből levezethető módon. Lehetnek azonban a munkáltatónak jogos igényei a találmánnyal kapcsolatban (mindenekelőtt felmerült költségeinek megtérítése); nyilvánvaló egyben az is, hogy a találmány tekintetében *potenciálisan jelentős értéket képvisel az ilyen munkáltatói joglemondás*. Ebben a speciális vagyoni jogi helyzetben indokolt *lehet* a bevétel megosztására vonatkozó esetleges kikötés alkalmazása (azzal, hogy valamely konkrét kikötés megfeleltetése értelemszerűen külön és önállóan, az adott eset összes körülményei figyelembevételével is vizsgálendő).

A kikötés tehát az SZTNH Módszertani Útmutató szerint is leginkább olyan esetben alkalmazható, amikor az őt megillető szabadalmat a munkáltató átruházza („visszaruházza”) a feltalálóra.

Nem ez a helyzet az alkalmazotti találmányok esetében. Ilyen esetben, mint maga a Módszertani Útmutató is kiemeli, „*a kutatóhely csak egy erősen korlátozott hasznosítási jogot szerez*”. Erről a hasznosítási jogról is lemondhat a munkáltató [vö. Szabadalmi tv. 11. § (2) és (5) bekezdés]. Három tekintetben merül fel jelentős probléma azzal kapcsolatban, amennyiben ilyen esetre mondja ki a szabályzatot alkotó munkáltató a bevétel megosztására vonatkozó igényét.

Egyrészt, míg a szolgálati találmány esetében joglemondás hiányában a hasznosítás engedélyezéséből vagy a szabadalom átruházásából eredő bevételre (licenccdíjakra stb.) a munkáltató saját jogán jogosult lenne²⁶, addig alkalmazotti találmány esetében nem, csak saját működésében hasznosíthatja az alkalmazotti találmányt. *Szolgálati találmány esetében tehát a bevételmegosztás a munkáltató szempontjából jogszűkítés, alkalmazotti találmányok esetében jogkiterjesztés.* Ez a körülmény nyilvánvalóan a két helyzet eltérő megítélését indukálja.

Másrészt, a szolgálati találmány esetében a munkáltatónak a törvény alapján lehetősége van arra is, hogy a találmány szabadalmaztatásának lehetőségét a feltalálónak felajánlja, azonban a (saját) hasznosítás jogát magának fenntartja [vö. Szabadalmi tv. 12. § (4) bekezdés]. Ezen utóbbi maradvány-jogról való lemondás megalapozhatja vagyoni igény érvényesítését, potenciálisan a bevételből való részesedés előírása útján. Ezzel összehasonlítható részleges jogfenntartásra alkalmazotti találmányok tekintetében kibocsátott (eleve a korlátozott hasznosítási jogra kiterjedő, arra vonatkozó) joglemondás esetében a törvény nem biztosít lehetőséget.

Harmadrészt, *az arányosság szempontjából kiemelten számolni kell azzal, hogy a szolgálati találmánnyal kapcsolatos joglemondáshoz képest a korlátozott hasznosítási jogról történő lemondás jelentősen kisebb értéket képvisel.* Erre hivatkozással a Módszertani Útmutató

²⁵ Módszertani Útmutató, 2. l. „Lemondás a szellemi alkotáshoz fűződő jogokról” alcím, 27-28. old.

²⁶ A feltaláló részére történő találmányi díj fizetésének kötelezettsége mellett, Szabadalmi tv. 13. §

rámutat arra is, hogy ez az összefüggés az esetleges bevételmegosztás alkalmazott százalékos arány meghatározása tekintetében is érvényesítendő következményekkel jár: „nem tartható kizártnak, hogy a kutatóhely ezen hasznosítási jogáról való lemondás ellenértékeként igényt tartson a hasznosításból származó bevétel bizonyos hányadára, ez azonban nem érheti el azt a százalékos arányt, amely a szolgálati jellegű szellemi alkotás hasznosításáról való lemondás ellenértékeként kerül a szabályzatban meghatározásra”.

3.5. A jelen esetben a 2022. évi Szabályzat 44. pontja az alkalmazotti találmány hasznosítási jogról való lemondás estében a kutatóhely részéről az árbevétel 30 százalékát kitevő igényt állapít meg (vagylagosan a költségek megtérítésére vonatkozó igénnyel). Ezzel kapcsolatos álláspontom kialakításánál figyelembe vettem a következőket.

Megítélésem szerint alkalmazotti találmányok esetében a hasznosítás jogáról történő lemondás esetében aggályos, kerülendő a munkáltató bevételből történő részesítésének előírása. A feltaláló oldalán ez egy új, alkotmányos értelemben vett tulajdont érintő korlátozás bevezetésének tekinthető (még akkor is, ha egy másik korlátot vált fel, ti. a munkáltató hasznosítási jogát), amelynek indoklottsága és arányossága egyaránt kérdéses.

Elismerhető, hogy a munkáltatónak az alkalmazotti találmányokkal kapcsolatban is felmerülhetnek jogos vagyoni igényei, mindenekelőtt a találmány létrehozásával kapcsolatban esetlegesen felmerült költségeinek megtérítése.²⁷ Még amennyiben, esetlegesen, elfogadható is, hogy ezen igények érvényesítésének módjaként a munkáltató a bevételből tart igényt részesedésre (tehát *önmagában* ez a szabályozási módszer, technika nem vezet *automatikusan és feltétlenül* alapjogsérelemhez), az arányosság kérdését akkor is kiemelten kell vizsgálni ilyen előírás vonatkozásában.

A jelen esetben egy kimondottan jelentős mértékű, 30 százalékos részesedésre tarthat igényt a munkáltató. Ez, egy „erősen korlátozott hasznosítási jog” kvázi ellenértékeként már önmagában is aránytalanság megállapítását megalapozza.

A 2022. évi Szabályzat egyéb rendelkezéseivel történő összevetésben az aránytalanság még inkább kitűnik. *Szolgálati találmányok tekintetében a 2022. évi Szabályzat nem alapít bevételmegosztási igényt a munkáltató oldalán* arra az esetre, ha a találmányra a munkáltató nem tart igényt. *Szemben tehát az arányosság elvéből következő módon érvényesítendő megközelítéssel, alkalmazotti találmányok esetében, ebből a szempontból, a 2022. évi Szabályzat alapján nem hogy nem enyhébb, hanem jelentősen súlyosabb terhet jelent a feltalálókkal szembeni munkáltatói igény a szolgálati találmányok esetéhez képest.*

Az arányosság szempontjából sokatmondóak a 2022. évi Szabályzatnak azon rendelkezései is, amelyek azon esetekben alkalmazandóak, amikor a szolgálati találmányra a munkáltató igényt tart (tehát, amikor nem a feltaláló, hanem a munkáltató kutatóhely lesz a szabadalmas). Ilyen esetre nézve a bevétel – egészen pontosan annak meghatározott költségek levonását követően fennmaradó maradványa – tekintetében a 2022. évi Szabályzat 50-50%-os arányban kerül felosztásra, amelytől az alkotó(k) javára el lehet térni, úgy, hogy a munkáltató részesedése legalább 33% maradjon²⁸ [2022. évi Szabályzat 66. pont c) alpontja, 68-69. pontja].

²⁷ Gyakorlati szempontból eltérés, hogy míg szolgálati találmányok esetében valószínűsíthető az, hogy a munkáltatónak azzal kapcsolatban felmerültek költségei, addig alkalmazotti találmányoknál viszonylagosan kevésbé. Jogi szempontból azonban mindkét esetben egyaránt felhozható, hogy, amennyiben kimutathatók ilyen költségek, indokolatlan vagyontelődést jelenthetne, ha a munkáltató azokat nem érvényesíthetné.

²⁸ 2022. évi Szabályzat 68. pontja „A költségek levonása utáni maradvány a szellemi alkotás létrehozásában közreműködő alkotó(k) és a kutatóhely között 50-50%-os arányban kerül felosztásra.”; 69. pontja: „Az alkotó és a kutatóhely közötti aránytól az adott szerződés kifejezett rendelkezésével - az alkotó által az értékesítés sikeréhez való hozzájárulás mértékétől függően - az alkotó javára el lehet térni. Az eltérés eredményeként a kutatóhely részesedése nem lehet kevesebb, mint 33%. Az alkotó javára fizetendő hányad legkésőbb a díj beérkezését követő 30. munkanapig folyósításra kerül.”. A szabályok egyértelműen alkalmazandóak – egyéb szellemi alkotások mellett – találmányok esetében is, vö. 2022. évi Szabályzat 65. pontja.

Felismerhetően a feltaláló helyzete nem jelentősen, illetve (eltérés esetén) alig kedvezőbb olyan esetben, ha alkalmazotti találmány korlátozott hasznosítási jogáról a munkáltató *lemond*, mint ha szolgálati találmány tekintetében a munkáltató a jogait *fenntartja*.

Rögzítendő továbbá, hogy a 2022. évi Szabályzat 44. pontja szerinti „30 százalékos szabály” tekintetében nem kerültek bevezetésre olyan rendelkezések sem, amelyek az ily módon érvényesíthető igényeket valamilyen módon maximalizálnák, limitálnák, és az arányosság biztosítására ilyen módon törekednének.²⁹ Elvi szinten felmerülhetne itt olyan rendelkezés, amely a bevételből való részesülés útján érvényesíthető igényeket a költségek megtérülésének szintjéig tenné lehetővé; vagy meghatározott, szignifikáns bevétel elérésének esetére a részesedés arányának a feltalálóra jelentősen kedvezőbb szabályok alkalmazását rendelné el, mintegy a szerzői jogban ismert *bestseller klauzulához*³⁰ hasonlatos módon.

A kifogásolt rendelkezés alapján fennáll a közvetlen veszélye annak, hogy annak alkalmazásával alkalmazotti találmány esetén aránytalan mértékben kerül elvonásra az alkotó szellemi alkotáshoz fűződő, védett vagyoni jogai alapján megillető árbevétel.

A fentiek figyelembevételével megállapítható, hogy a 2022. évi Szabályzat 44. pontjának azon rendelkezése, miszerint az alkalmazotti találmány tekintetében a munkáltatót megillető hasznosítási jog elengedése esetén a kutatóhely igényt tarthat az árbevétel 30 százalékára, a feltalálónak az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében biztosított tulajdonhoz való jogával összefüggésben álló visszássághoz vezet.

4. Aggályos kérdések a szabályzatban: hiányosságok a munkáltatói kötelezettségek szabályozottságában

Az SZTNH jelen eljárás keretében kibocsátott tájékoztatása³¹ rámutatott arra, hogy a 2022. évi Szabályzat két tekintetben nem rendezi a munkáltatót (vagyis a kutatóhelyet) terhelő kötelezettségek teljesítését, és ezzel összefüggésben alapjogok érvényesülésével kapcsolatos aggályokat vetett fel. Az egyes érintett felvetések a következők.

4.1. A Szabadalmi tv. 7. § (7) bekezdése és 11. § (3) bekezdése értelmében a munkáltató az alkalmazotti találmányt csak a feltalálónak a találmány nyilvánosságra hozatalához való jogával összhangban, erre irányuló hozzájárulásának beszerzését követően hasznosíthatja. Ezen kötelezettség teljesítésével kapcsolatban a 2022. évi Szabályzat rendelkezést nem tartalmaz.

Mint arra az SZTNH tájékoztatása rámutatott, maga a kötelezettség a törvény erejénél fogva terheli a munkáltatót. Ennek megfelelően a kötelezettség alól a munkáltató a vonatkozó belső szabályozás esetleges hiányossága esetében sem szabadul. Ehhez hozzá lehet tenni, hogy a Jat. 24. § (1) bekezdése értelmében a belső szabályozásban nem elvárt, sőt, kifejezetten tilalmazott a kötelezettséget előíró törvényi rendelkezés megismétlése.

²⁹ A teljesség kedvéért indokolt megemlíteni, hogy a 2022. évi Szabályzatának szövegezése *grammatikailag* megenged olyan olvasatot is, miszerint csak a *lemondás időpontjáig keletkezett* bevétel 30 százalékára keletkezik a munkáltatónak igénye. Rögzítendő, hogy a BM OKF ilyen értelmezésre egyáltalán nem hivatkozott, illetve a tájékoztatásából az következik, hogy nem alkalmaz ilyen értelmezést. Rögzítendő továbbá, hogy a szabály funkciójából is ellentétes értelmezés adódik, hiszen esetleges lemondó nyilatkozat tipikusan még a szabadalmi oltalom megszerzése előtt kerül megtételre, amely időpontig a találmányból bevétel jellemzően egyáltalán nem keletkezik. Rögzítendő végül, hogy amennyiben esetlegesen mégis ez lenne a szabályalkotói szándék, a rendelkezés felülvizsgálata *legalább* a normavilágosság szempontjából akkor is messzemenően indokolt lenne.

³⁰ Vö. a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 48. § (1) bekezdés: „A polgári jog általános szabályai szerint a bíróság akkor is módosíthatja a felhasználási szerződést, ha az a szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét azért sérti, mert a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően nagyra válik a felek szolgáltatásai közötti értékaránytalanság.”

³¹ Az SZTNH nyilatkozatát e körben részletesen ld. jelen jelentés „A” rész 6. pontjában.

Indokolt mindazonáltal figyelembe venni az SZTNH álláspont azon megállapítását, miszerint a kötelezettség teljesítésére vonatkozó bármilyen rendelkezés teljes hiánya a gyakorlatban annak közvetlen veszélyével jár, hogy a munkáltató részéről eljáró, tényleges jogalkalmazó személy szem előtt tévesztheti ezt a követelményt, így a munkáltató a kötelezettség teljesítését elmulasztja; ily módon pedig a feltaláló jogait megsérti.

Az esetleges jogsérelem ebben az esetben alapvető jog érvényesülésével összefüggésben álló jog sérelmét jelenti. Mint azt az emberi méltósághoz fűződő joggal kapcsolatban fent részleteztem, ez az alkotmányos alapjog képezi a háttérjogát – sok egyéb mellett – az alkotókat a szellemi alkotásaik tekintetében megillető, személyhez fűződő jogosultságoknak is. Nem vitatottan a személyhez fűződő jogok körébe tartozik különösen a találmány nyilvánosságra hozatalához való jog.³²

Alkalmazotti találmányok tekintetében olyan hatékony intézkedés hiánya, amely szükséges esetben a feltalálók találmány nyilvánosságra hozatalához való jogának tényleges gyakorlását biztosítja, a jog sérelmének közvetlen veszélyével jár, így a feltalálóknak az Alaptörvény II. cikkében biztosított emberi méltósághoz való jogával összefüggésben álló visszassághoz vezet.

Annak érdekében, hogy a szabályozás megfelelően biztosítsa a feltalálók ezen jogát, indokolt a 2022. évi Szabályzat munkáltatói kötelezettségekre vonatkozó rendelkezéseinek kiegészítése ebben a tekintetben. Hangsúlyozandó, hogy a jogalkotási alapelveknek megfelelően nem a kötelezettséget rögzítő, hanem az azzal összefüggésben esetlegesen felmerülő feladatok ellátására vonatkozó (pl. azzal kapcsolatos felelősség és hatáskör telepítésére irányuló) szabályok beiktatása indokolt a közjogi szervezetszabályozó eszköz rendelkezései közé. A teljesség kedvéért rögzíthető továbbá, hogy a kérdéskörnek a szabályzatban történő rendezése mellett esetlegesen a munkáltató más, egyenértékű intézkedéssel is biztosíthatja a feltalálók jogainak érvényesülését.

4.2. A Szabadalmi tv. 12. § (4) bekezdése értelmében szolgálati találmány esetén a munkáltató a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekmény – ideértve az ideiglenes szabadalmi oltalomról való lemondást is – vagy szándékos mulasztás előtt köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását. Ezen kötelezettség teljesítésével kapcsolatban a 2022. évi Szabályzat rendelkezést nem tartalmaz.

A szabályozás ezen hiányossága, az SZTNH álláspontja szerint, hasonló problémákat vet fel, mint a találmány nyilvánosságra hozatalához való feltalálói hozzájárulás beszerzésével kapcsolatos kötelezettség szabályozásának előzőekben tárgyalt hiányossága. A szabályozás mellőzése annak közvetlen veszélyével jár, hogy elmaradhat a kötelezettség teljesítése, amely viszont a feltalálót (szubszidiárus módon) megillető szabadalmi igény elvesztéséhez vezethet.

Elfogadva ezen levezetés létjogosultságát, az alkotmányossági elemzés szempontjából rögzíteni kell, hogy az oltalom megszerzését, a konstitutív hatályú bejegyzést megelőzően az *iparjogvédelmi igény* – mint a tulajdonhoz fűződő joggal kapcsolatban a fentiekben már rögzítésre került – *alkotmányos tulajdonvédelem alá nem esik*; a meg sem szerzett (kvázi-) tulajdon esetében a tulajdonhoz való jog nem sérülhet [3115/2013. (VI. 4.) AB határozat]. Ez összhangban áll azon régóta rögzült alkotmánybírói gyakorlattal is, amely a tulajdonvédelem tekintetében generálisan is rögzíti, hogy az alkotmányos rend – meghatározott korlátozásokkal – alapvető jogvédelem körébe tartozóként a tulajdonosok azon jogát védi, hogy már meglévő, már megszerzett tulajdonukkal szabadon rendelkezzenek; ezzel szemben *az állammak nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt a tulajdonszerzéshez segítse* [vö. pl. 3074/2016. (IV. 18.) AB határozat].

³² Vö. pl. Legeza Dénes (szerk.): Iparjogvédelem; 2. bővített kiadás, 2020, © Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala; 34. old.; https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/kozepfoku_tankonyv_2020_e-verzio.pdf

A fentiekre tekintettel alapvető joggal kapcsolatos visszásság ezen kérdéskör tekintetében nem állapítható meg.

Ettől függetlenül rögzíthető, hogy *a szabályozás kiegészítését, a feltalálók jogos érdekeinek tényleges érvényesítése, biztosítása céljából magánjogi alapelvek* (különösen a jóhiszeműség és tisztesség, az elvárható magatartás elve, az ezekből levezethető mértékű együttműködési kötelezettség) *messzemenően indokolhatják*. Ilyen módosítás egyben hozzájárulhat a jogállamiság alapértékének (adott esetben: a feltalálókat megillető jogbiztonság, a felettük hatalmat gyakorló szervezet kiszámítható és jog alá rendelt működése követelményének) lehető legteljesebb érvényesüléséhez is.

5. Intézkedésem

A jelentésben feltárt alapvető joggal összefüggő visszásságok orvoslása, valamint jövőbeli megelőzése érdekében az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatóját, hogy vizsgálja meg a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szellemi tulajdon-kezelési szabályzatáról szóló 4/2022. (XI. 9.) BM OKF utasítással kihirdetett szabályzat módosításának lehetőségét a Szabályzat 44. pontjának az árbevétel megosztására vonatkozó rendelkezésének felülvizsgálatával, illetve a munkáltatót egyes feltalálói jogok érvényesülése érdekében terhelő kötelezettségek teljesítésével összefüggő rendelkezések beiktatásával.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos